

Spiritualiteit (1991)

Sieth Delhaas

Vrouwen tegen kernwapens, Utrecht, 29 november 1991

Inleiding

Een licht gevoel van cynisme kon ik niet van me afzetten toen ik deze lezing begon te schrijven. In een tijd waarin alle hoop vervlogen lijkt, in een tijd die wordt gedomineerd en het symbool is van plat materialisme en verloren hoop, moet ik wat vertellen over spiritualiteit.

Spiritualiteit: het is een modewoord geworden de laatste jaren. Spiritualiteit: we halen het van de plank nu we het niet meer weten. Spiritualiteit een woord dat met geest te maken heeft. Geest die vluchtig is. Spiritualiteit die vervlogen is, gelijk met de hoop.

Wat valt er dan nog over te zeggen?

Veel vervlogen

Een hoop op vele zaken lijkt vervlogen in onze tijd.

De hoop op vrede, terwijl die bijna voor het grijpen lag.

Nadat de strijd tegen de kernwapens gewonnen leek. Nadat de afbraak van de muur tussen Oost en West Europa omlaag was gehaald.

Bijna voor het grijpen.

‘Vredesmensen’ vertelt de uitnodiging voor deze dag, ‘hebben in onze tijd nieuwe inspiratie nodig om met meer zelfvertrouwen telkens opnieuw de noodzakelijke initiatieven te nemen.’

Ja. die nieuwe inspiratie is wel nodig aan het bijna eind van dit jaar. Een jaar waarin we in januari bij het uitbreken van de Golfoorlog mochten vernemen dat 80% van het Nederlandse volk bereid is om de oorlog tegen Saddam Hoessein, tegen Irak te voeren.

En acht maanden later als Hoessein nog steeds op zijn troon zit en hij weer opspeelt maakt een enquête duidelijk:

76% van het Nederlandse volk staat er achter als Amerika Saddam Hoessein door middel van een oorlog voorgoed van het politieke toneel laat verdwijnen.

Wég demonstraties van de jaren tachtig, weg al het geploeter om het vredesdenken onder ons volk te bevorderen, wég hoop op een toekomst waarin oorlog met wapens voorgoed zal zijn uitgebannen.

We lijken weer terug bij af.

Nieuwe inspiratie is wel nodig nu twee jaar na de spirituele Wende in de DDR, de hoop, de spiritualiteit – want die was daar te zien, te horen en te voelen – letterlijk onder de voet is gelopen door platvloers materialisme.

Vervlogen hoop.

Materieel belang

Je kunt de vraag stellen: waar legt hoop het zo snel tegen af?

Waarom legt de hoop het zo snel af?

Waarom heeft de hoop op vrede in het algemeen het zo snel afgelegd?

Ik denk dat het antwoord heel simpel is – en ik beperk me nu tot de voor mij cruciale voorbeelden van de Golfoorlog en de Wende -: de hoop op vrede, op het vredesdenken van mensen dat zich wat meer in mensenharten genesteld zou moeten hebben na alle demonstraties, heeft het afgelegd tegen plat materieel belang.

De hoop op een heel nieuw begin voor de burgers van de DDR, waarvan een kleine groep jarenlang elke maandagavond in een kerk in Leipzig zijn hoop op betere tijden, zijn verzet tegen het harde communistische bewind had getoond door samen te komen en kaarsen te branden, is vertrappt onder het platte materiele belang. Het geldt dat zo snel mogelijk en in zo groot mogelijke hoeveelheden verdiend moet worden.

Niet door de Oost-Duitsers zelf in de eerste plaats. Maar die hoop is vooral vervlogen door de financiële overval uit het Westen. Het Westen dat de mensen daar niet de tijd geeft zich te bezinnen op hun eigen situatie, zich te bezinnen op hun eigen toekomst.

Het Westen dat met zijn vrije mark- idee, kansen schoon ziet om een nieuwe markt open te gooien, geld te verdienen, schuldenaars te maken. Een nieuw slavenvolk te onderwerpen.

En waarom is ons zelfvertrouwen als vredesmensen aan het wankelen gebracht?

Waarom hebben we behoefte om opnieuw geïnspireerd te worden?

Ik denk dat het meest ondermijnende voor ons zelfvertrouwen en voor de spiritualiteit die ons heeft voortgedreven om met vrede bezig te zijn de laatste decennia; het meest ondermijnende is om ten lange leste steeds opnieuw erin bevestigd te worden dat wijzelf deel uit maken van de samenleving die voortdurend alle hoop op deze wereld uitbant.

Wij zelf maken deel uit van een samenleving die alle hoop steeds opnieuw de grond intrapt.

Dat is voor mij het meest geestdodende weten.

Geestdodend – wat het laatste restje spiritualiteit in mij om zeep brengt.

Misschien is het goed ook eens te kijken naar onszelf als het gebrek aan of het verlies van spiritualiteit in deze dagen. Ik heb de Golfoorlog en het mislopen van de ontwikkelingen in Oost Europa genoemd als oorzaken die je de spiritualiteit ontnemen.

Als tweede oorzaak heb ik genoemd het feit dat wijzelf tot dat deel van onze wereld behoren, deel uitmaken van de cultuur die alles op deze aarde plat lijkt te slaan, de schepping en de aarde op de meest roofzuchtige manier leegplundert.

Er is nog een stukje waarom wij onze spiritualiteit misschien te snel verliezen. En u moet mij maar verontschuldigen als ik met een verhaal kom over een oude traditie. Omdat ik christelijk ben opgevoed en ook nog theologe ben, schieten mij natuurlijk heel snel oude bijbelverhalen te binnen. Maar zulke verhalen bestaan er in alle tradities, alleen ik ken ze minder goed.

Ais ik denk aan ons gebrek aan spiritualiteit dan schiet me het verhaal te binnen van de vijf wijze en de vijf dwaze maagden. Zij wachten op de bruiloftsstoet in de avond met hun lampjes aan om mee te gaan naar de feestzaal. Maar het valt allemaal tegen.

De bruiloftsstoet blijft langer weg dan ze verwacht hadden. De meisjes vallen in slaap. En dan... Ineens schrikken ze op van de muziek. Daar komt de stoet. En oh!, schrik, dan blijken de lampjes uit te zijn. En dan blijkt dat de helft van de meisjes geen olie in voorraad hebben en de anderen hebben niets bij zich en daardoor missen ze het feest.

Als wij in de wereld van vandaag het gevecht aangaan met krachten die uit zijn op oorlog, met krachten die er op uit zijn om anderen arm te maken. Met krachten die er op uit zijn anderen tot slaven te maken.. Hebben wij dan zelf voldoende in onze mars om de strijd vol te houden?

Ik bedoel: hebben we de lange adem?

De lange adem, niet voor één of twee jaren, niet voor acht of tien jaren, maar hebben wij de lange adem voor misschien wel ons hele leven lang waarbij wij geen enkel resultaat zouden zien?

Hebben wij die lange adem? En als we die lange adem niet blijken te hebben, weten we dan waar we die lange adem vandaan moeten halen? Waar die te krijgen is? Waar deze uit voortkomt?

Ook al ben ik theoloog en nog aardig religieus, toch zult u van mij niet horen waar die lange adem te halen is. Daarvoor is geen algemeen adres.

Ik denk dat ieder mens bij zichzelf te rade zal moeten gaan waar voor haar of hem persoonlijk die lange adem vandaan moet komen.

Adem is een ander woord voor geest. Doordat wij ademen blijven we in leven.

Als wij een lange adem hebben, de geest hebben, spiritualiteit hebben, houden we het mentaal uit.

Ook in een wereld die ieder uitzicht op verandering ten goede lijkt te hebben verloren.

Spiritualiteit van

In een artikel over de spiritualiteit van het feminisme¹, geschreven door zr. Laetitia Aarnink, die spiritualiteit studeerde aan de universiteit van Nijmegen, schrijft ze:

Spiritualiteit, een bepaalde geest die je bezielt, een geest die je inademt en opsnuift: een geest, een sfeer die ergens hangt. Spiritualiteit lijkt vaag, maar is zeer concreet voelbaar en zichtbaar.

Zo kun je spreken over de spiritualiteit van een krant of van een politieke partij. Dat is dan het eigene wat je proeft.'

Aarnink vervolgt:

---

¹ Aarnink, Laetitia, *Spiritualiteit van het feminisme* in: Speling nr. 2m 1983

'In sommige publikaties over spiritualiteit van het feminisme wordt spiritualiteit nogal eens vereenzelvigd met religiositeit of met liturgie. In dat geval verwijst spiritualiteit uitdrukkelijk naar de sfeer van het hogere, het goddelijke. Spiritualiteit behoeft echter niet per se iets religieus op te roepen. Bij spiritualiteit gaat het om een samenspel van vijf elementen die samen spiritualiteit bepalen:

- *de groepsgeest (de groepsgeest van een tijdperk zou je tijdgeest kunnen noemen
de grondinspiratie van een beweging
het zelf (de mens), die wordt aangesproken*
- *de weg van het inoefenen
het mystieke moment*

Toelichting

Ik wil die vijf punten graag toelichten in de geest van zr. Aarnink. Misschien kunnen deze vijf elementen ons helpen erachter te komen waarom het ons , of sommigen , ontbreekt op dit moment of altijd al ontbroken heeft aan spiritualiteit.

Element 1 de groepsgeest: dat is de sfeer die in een bepaalde groep hangt. Deze sfeer doordringt het hele leven: de taal, de omgangsvormen, de sociale instituties, de beleving van natuur en religie. Het is datgene waardoor de ene persoon lijkt op mensen uit de groep waartoe zij behoort. Deze groepsgeest zweeft niet tussen of boven ons maar die kan worden afgelezen uit het concrete leefpatroon van een bepaalde groep.

Element 2 de grondinspiratie: daaronder wordt de fundamentele bezieling verstaan, waardoor de leden van de groep zich laten leiden.

het gaat om waarden die voor jou centraal staan in dat leven; datgene wat heel je doen en laten bepaalt. De grondinspiratie overstijgt de groepsgeest, de sfeer die je inademt. De grondinspiratie is zoiets als het Leitmotief, waardoor de groep zich laat leiden.

Element 3 Het zelf: ik doe of eg iets spontaan en ondoordacht, helemaal vanuit mijzelf. Het is er uit voordat ik er erg in heb. Een andere keer overleg ik als het ware eerst in mijzelf: wat zal ik zeggen? Ik houd rekening met wat anderen van mij verachten. Er vindt als het ware een gesprek plaats tussen mijzelf en de rol die ik heb. Die rol kan zo ingesleten zijn, dat ik niet meer aan zichzelf, wezenlijk aan mij zelf toe kom.

Ik houd geen rekening meer met mijzelf en pas mij aan aan wat mijn omgeving van mij verwacht. Ik laat me niet meer leiden door mijn grondinspiratie, mijn eigen ik. Ik, het zelf in mij, verzet zich tegen de oude rol. Dit besef breekt niet van de ene dag op de andere door, maar groeit langzaam door alles heen, Ik kom weer tot mijzelf.

Element 4 de weg van het inoefenen: Wanneer je gegrepen bent door een ideaal dan doe je er alles voor om je dat ideaal toe te eigenen. Je zoekt mensen die je erbij kunnen helpen, je trekt er tijd voor uit en je doet soms moeilijke dingen, omdat het je dat waard is.

Op dit punt maak je vaak de meeste fouten. Soms denk je dat je een bepaald ideaal moet nastreven, maar het is gewoon te hoog gegrepen. Je wilt het wel graag, maar je stoot op je eigen grenzen. Soms is de tegenwerking van mensen in je naaste omgeving zo groot, dat je er

onderdoor gaat.

Het komt ook voor dat het tempo waarin je de dingen wilt bereiken te hoog voor je is en dat je het wat kalmer aan moet doen. Je moet je doel anders stellen.

Een ander gevaar is dat je niet meer naar je zelf luistert, maar dat je je laat meeslepen door wat anderen met wie je je verwant voelt, belangrijk vinden.

Element 5 mystieke beleving: Soms kan het je overkomen, dat geleidelijk of onverwacht, het besef doorbreekt van een diepere werkelijkheid. Alles wat tot dan toe belangrijk voor je was: ideeën, idealen, functies, relaties gaan verschuiven. Het is alsof je op een dieper niveau contact maakt met de werkelijkheid en dat je in één keer ziet dat de werkelijkheid er anders uitziet dan je altijd gedacht hebt.

Zo'n ervaring kan je helemaal in verwarring brengen omdat je er niet op bedacht was en het je helemaal aangrijpt. De aanraking is zo direct en onmiddellijk, dat je niet op dezelfde

voet verder kunt gaan, maar dat je alshetware opnieuw moet beginnen. Je ziet duidelijk dat het anders moet, dat je veel dingen los moet laten en stappen moet zetten ion een niet vertrouwde ruimte. Het gaat om het verkennen van een gebied waar je weinig kunt plannen of organiseren, maar waar de dingen aan je gebeuren, als je ze de kangeeft. Niet in één keer, maar in een langzaam proces van loslaten en opengaan. Leven vanuit een mystieke houding, noemt men dat vanouds.

Zulke processen zijn wezenlijk voor volmenselijk leven.

Patronen

Als we bovengenoemde elementen, die samen iets zeggen over spiritualiteit tot ons door laten dringen, dan zie je: spiritualiteit is niet maar zoiets vluchtigs. Het is niet iets wat je komt aanwaaien.

Spiritualiteit heeft te maken met zelfonderzoek, met saamhorigheid, met grondbeginselen, met oefeningen en met mystiek, of iets ongrijpbaars, of onbemoembaars, iets transcendent. Hoe je het maar noemen wilt.

Als ik die vijf elementen nog eens overdenk dan komt het beeld van een klooster me voor ogen.

In sommige kloosters worden streng of wat meer ontspannen de vaste tijden gebeden en teksten gelezen, waardoor de religieuzen zich willen laten inspireren. En hoe vreemd het ook klinkt misschien, juist in dat vaste ritme, aan de trouw van het je houden aan die vaste tijd, zit een oefening van het volhouden.

Dat alles samen geeft die kloosterlingen de lange adem om het vol te houden.

Als ik denk aan het begin van dit verhaal, aan die tien vrouwen uitgenodigd voor de bruiloft, en aan onze verloren spiritualiteit door bijvoorbeeld de oorlogszuchtigheid van ons volk en het Westen bij de Golfoorlog. Of aan onze verloren spiritualiteit als we terugdenken aan de verloren gegane kansen van de Wende in Oost-Europa, misschien waren onze lampen toen niet gevuld met voldoende brandstof.

Misschien hadden we niet voldoende uithoudingsvermogen om te blijven oefenen, misschien ontbrak het ons aan trouw, of aan saamhorigheid om met elkaar in een verplichtend model van verantwoordelijkheid van elkaar te weten dat het heel lang kan duren en dat wij misschien alleen maar sprankjes zullen zien van vrede, van gerechtigheid, van een schepping die weer levensvatbaar is.

Conversie

De titel van het boekje dat is samengesteld na de cursus *Conversie* heet *Bruggen bouwen tussen droom en werkelijkheid*.²

Als we reëel zijn dan weten we dat een droom geen pijlers kan dragen van een brug. Toch willen we bruggen bouwen tussen droom en werkelijkheid.

Als we aan de bouw van die brug beginnen, toewerken naar de andere oever waarvan we nu nog niet eens weten of die oever echt bestaat, dat is getuigen van spiritualiteit. Eigenlijk is het zo eenvoudig om die droom op de andere oever ook werkelijkheid te laten worden: we hoeven alleen maar aan het werk te gaan, gewoon beginnen de brug te bouwen, en vol te houden tot aan het eind.

---

² Delhaas, Sieth, samenst. *Bruggen bouwen tussen droom en werkelijkheid: over conversie* (Utrecht 1991)